

A. Considerații teoretice privind instituția confiscării extinse¹

1. Aspecte introductive

Prima încercare de introducere a instituției confiscării extinse în legislația penală din țara noastră a avut loc odată cu elaborarea proiectului noului Cod penal. Cu toate acestea, în forma asumată prin răspundere de Guvern, dispozițiile privind confiscarea extinsă au fost eliminate. Prin Legea nr. 63/2012 au fost modificate atât Codul penal din 1969, cât și Legea nr. 286/2009 privind noul Codul penal, fiind introdusă în ambele acte normative măsura de siguranță a confiscării extinse. Reglementările din cele două coduri sunt foarte asemănătoare, diferențele existente urmând a fi analizate în continuare.

Această modificare legislativă a urmărit transpunerea în legislația noastră a Deciziei-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea. La data de 3 aprilie 2014 a fost adoptată Directiva 2014/42/UE privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană.

În calitate de stat membru al Uniunii Europene, țării noastre îi revine obligația de a asigura aplicabilitatea actelor normative adoptate la nivelul Uniunii. În cazul deciziilor-cadru, trebuie menționat că acestea sunt obligatorii în ceea ce privește rezultatul care trebuie atins, statul membru având însă libertate deplină cu privire la forma și modalitățile de implementare.

2. Constituționalitatea dispozițiilor privind confiscarea extinsă

Principală critică adusă reglementării confiscării extinse este faptul că prin aceasta se aduce atingere prezumției instituite de art. 44 alin. (8) din Constituție, potrivit căruia caracterul licit al averii se prezumă².

¹ Prezentul studiu reprezintă o variantă completată a unei prelegeri susținute la Conferința Internațională a Doctoranzilor la Timișoara, în 2014, și publicată în volumul „Studii și cercetări juridice europene”, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 430-441.

² M.A. Hotca, *Neconstituționalitatea și inutilitatea dispozițiilor care reglementează confiscarea extinsă*, articol disponibil pe <http://www.juridice.ro/199507/neconstituționalitatea-si-inutilitatea-dispozițiilor-care-reglementează-confiscarea-extinsă.html>.

Curtea Constituțională a apreciat în dese rânduri că prezumția caracterului licit al dobândirii averii este una dintre principalele garanții ale dreptului de proprietate¹. Această prezumție este, potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, una relativă. Cu toate acestea, în considerentele Deciziei nr. 799 din 17 iunie 2011 se arată că *reglementarea acestei prezumții nu împiedică legiuitorul primar sau delegat ca, în aplicarea dispozițiilor art. 148 din Constituție – Integrarea în Uniunea Europeană, să adopte reglementări care să permită deplina respectare a legislației Uniunii în domeniul luptei împotriva criminalității. De altfel, acest obiectiv a fost avut în vedere și de inițiatorul propunerii de revizuire, în mod special cu referire la Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 68 din 15 martie 2005, care obligă la luarea măsurilor necesare pentru a duce la îndeplinire cele stabilite în cuprinsul acesteia, în special a unei reduceri a sarcinii probei în ceea ce privește sursa bunurilor deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune care are legătură cu criminalitatea organizată.*

Prin reglementarea confiscării extinse nu s-a urmărit o inversare a sarcinii probei, ci doar o atenuare a acesteia, ea revenind organelor judiciare care vor putea dispune măsura pe baza unor fapte specifice, care conturează desfășurarea unei activități infracționale și din care au rezultat bunurile supuse confiscării². După cum s-a arătat în doctrină, o prezumție relativă (cum este cea a caracterului licit al averii) poate fi răsturnată și prin prezumții simple. Simplul fapt că o persoană a comis o infracțiune și că există o disproporție vădită între veniturile sale și valoarea bunurilor dobândite nu este de natură a dovedi caracterul ilicit al dobândirii bunurilor respective. În fiecare caz, trebuie să existe anumite elemente de fapt care să creeze judecătorului convingerea că respectivele bunuri sunt rezultatul comiterii unor infracțiuni; de exemplu, în cazul unei persoane condamnate

¹ A se vedea, în acest sens: Decizia nr. 85 din 3 septembrie 1996, publicată în M. Of. nr. 211 din 6 septembrie 1996; Decizia nr. 148 din 16 aprilie 2003, publicată în M. Of. nr. 317 din 12 mai 2003; Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011, publicată în M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011.

² S.-D. Socol, *Confiscarea extinsă în reglementarea Noului Cod Penal*, în Caiete de Drept Penal nr. 2/2012, p. 106.

pentru trafic de droguri care este cunoscută pentru relațiile sale cu traficanți de droguri și care se dovedește că făcea drumuri dese în America de Sud. În astfel de cazuri, judecătorul printr-o prezumție simplă poate conchide că o parte dintre bunurile inculpatului provin din activități infracționale de aceeași natură. Această prezumție simplă poate prin ea însăși să răstoarne prezumția legală relativă instituită în favoarea inculpatului de prevederile art. 44 alin. (8) din Constituție¹.

De altfel, ar fi ilotic ca dispozițiile privind confiscarea extinsă să fie declarate neconstituționale, în condițiile în care Curtea Constituțională a stabilit în mod constant că prevederile art. 18 din Legea nr. 115/1996 (care, de asemenea, permit confiscarea averii în cazul existenței unei disproporții vădite între veniturile obținute și bunurile dobândite) sunt constituționale. Art. 18 din Legea nr. 115/1996 pentru declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor publici prevede că, dacă se constată că dobândirea unor bunuri anume determinate sau a unei cote-părți dintr-un bun nu este justificată, curtea de apel va hotărî fie confiscarea bunurilor sau a cotei-părți nejustificate, fie plata unei sume de bani, egală cu valoarea bunului, stabilită de instanță pe bază de expertiză. În cazul obligării la plata contravalorii bunului, instanța va stabili și termenul de plată.

Dispozițiile privind posibilitatea confiscării averilor demnitarilor, magistraților și funcționarilor publici conferă mai puține garanții decât cele privind confiscarea specială. Astfel, măsura prevăzută de Legea nr. 115/1996 poate fi dispusă în cazul în care se constată doar disproporția vădită între bunuri și venituri, pe când confiscarea extinsă poate fi dispusă numai în cazul în care persoana respectivă a fost condamnată și, pe baza situației de fapt existente, instanța are convingerea că bunurile provin din fapte ilicite de aceeași natură.

Prin Deciziile nr. 599 din 21 septembrie 2006, nr. 321 din 29 martie 2007 și nr. 414 din 3 mai 2007 Curtea Constituțională a constatat că dispozițiile art. 18 din Legea nr. 115/1996 nu încalcă prevederile art. 44 alin. (8) din Constituție privind prezumția caracterului licit al averii. În toate aceste decizii

¹ Fl. Streteanu, *Considerații privind confiscarea extinsă*, în *Caiete de Drept Penal* nr. 2/2012, p. 17.

s-a stabilit că, deși dispozițiile de lege criticate sunt redactate cu destulă precizie și claritate pentru a face efectivă protecția instituită de textul constituțional invocat și pentru a permite reglarea conduitei celor interesați, în cuprinsul lor sunt utilizate formule inadecvate, ceea ce, într-adevăr, ar putea genera probleme și greutăți în aplicarea acestora, și că rămâne în sarcina judecătorilor ca, în cadrul actului de justiție pe care îl îndeplinesc, să decidă cu privire la interpretarea și aplicarea unor norme legale.

Examinând constituționalitatea prevederilor privind confiscarea extinsă, prin prisma prezumției caracterului licit al dobândirii averii, Curtea Constituțională, după o prezentare a jurisprudenței sale anterioare privind art. 44 alin. (8) din Constituție, a arătat că, în contextul stabilirii faptului că prezumția caracterului licit al dobândirii averii nu este o prezumție absolută, caracterul relativ al acestei prezumții nu determină o răsturnare a sarcinii probei, principiul *actori incumbit probatio* rămânând pe deplin aplicabil. În aceste condiții, Curtea urmează să stabilească standardul de probă necesar răsturnării unei prezumții legale relative. Astfel, Curtea observă că prezumțiile legale, din punctul de vedere al puterii lor doveditoare, pot fi relative (*iuris tantum*) și absolute (*iuris et de iure*). Presumțiile relative nu stabilesc adevăruri categorice, sustrase oricărei posibilități de discuție, de corectare sau infirmare, putând fi combătute, așadar, prin proba contrară. Presumțiile absolute, neadmitând posibilitatea înfrângerii lor, creează imaginea unor adevăruri absolute, imuabile, dobândite o dată și pentru totdeauna și impuse tuturor prin forța unei rostiri legiuitoare. În doctrină, în privința sarcinii probei în materia confiscării, se arată că aceasta are trăsături specifice în sensul că se observă, pe de o parte, o „relaxare” în ceea ce privește proba faptelor specifice sau a actelor de natura celor care au atras condamnarea, iar, pe de altă parte, o „divizare” a sarcinii probei, cel în cauză având posibilitatea de a dovedi caracterul licit al bunurilor pe care le deține. Curtea reține însă că „relaxarea” se referă doar la probarea faptelor sau a actelor de natura celor care au atras condamnarea, art. 118² alin. (2) lit. b) din Codul penal din 1969 stabilind că instanța trebuie să își formeze convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale, fără a fi nevoie de pronunțarea unei hotărâri de condamnare pentru aceste fapte, și nicidecum că această „relaxare” se referă la dovedirea caracterului ilicit al bunurilor dobândite (par. 34-35). Astfel, în ceea ce

privește măsura confiscării extinse, în vederea stabilirii standardului de probă, Curtea Constituțională reține că nu trebuie plecat de la premisa că prezumția dobândirii licite a averii poate fi răsturnată doar prin probe, respectiv prin probarea faptului că bunurile în cauză provin din comiterea de infracțiuni. Dacă aceasta ar fi abordarea, confiscarea extinsă ar fi lipsită de orice rațiune de a exista, căci, dacă se ajunge la probarea fiecărui act infracțional din care provin anumite bunuri, se va ajunge și la condamnarea autorului pentru aceste acte și deci la confiscarea specială a bunurilor astfel obținute, nemaigăsindu-și utilitatea măsura confiscării extinse. Prin urmare, o prezumție legală relativă poate fi răsturnată nu doar prin probe, ci și prin prezumții simple, fapt statuat și în doctrină. De altfel, prin Decizia nr. 85 din 3 septembrie 1996, publicată în M. Of. nr. 211 din 6 septembrie 1996, instanța de contencios constituțional a statuat că prezumția instituită de alin. (8) al art. 44 din Constituție nu împiedică cercetarea caracterului ilicit al dobândirii averii, ceea ce înseamnă că această prezumție nu este una absolută. Dacă s-ar accepta teza caracterului absolut al prezumției dobândirii licite a averii, contrar prevederilor constituționale, s-ar ajunge la negarea intereselor legitime ale societății în ansamblu, căreia statul este ținut să îi acorde ocrotire, cu consecința ruperii echilibrului ce trebuie să existe între interesul general al societății și interesele legitime ale fiecărei persoane. De asemenea, Curtea observă că măsura confiscării extinse se poate dispune în legătură cu săvârșirea unor infracțiuni grave, susceptibile să procure și să genereze foloase materiale ilicite, infracțiuni a căror săvârșire reprezintă scopul grupurilor infracționale organizate și care se înscriu în fenomenul criminalității organizate. În acest context, absolutizarea prezumției dobândirii licite a averii ar presupune o veritabilă *probatio diabolica* în sarcina organelor judiciare (par. 39-40)¹.

Apreciem că instituirea măsurii de siguranță a confiscării speciale nu contravine nici prezumției de nevinovăție, reglementată de art. 23 alin. (11) din Constituție. Chiar dacă instanța nu este sesizată cu judecarea infracțiunilor din care se presupune că provin bunurile respective și nu pronunță o hotărâre de condamnare pentru acestea, confiscarea bunurilor nu va putea fi dispusă decât dacă în urma analizării concrete a situației de fapt instanța

¹ Decizia nr. 356 din 25 iunie 2014, publicată în M. Of. nr. 691 din 22 septembrie 2014.

are convingerea că respectivele bunuri provin din comiterea unei infracțiuni. Presumția de nevinovăție nu va fi afectată deoarece confiscarea extinsă nu va putea fi dispusă prin simplul fapt al condamnării unei persoane. Confiscarea extinsă nu va putea fi dispusă decât în urma unei dezbateri contradictorii în cadrul căreia Parchetul va trebui să argumenteze și să dovedească că situația existentă în speță conduce la concluzia că bunurile inculpatului au fost dobândite în urma săvârșirii unor activități ilicite. Cu privire la probele pe care se întemeiază măsura confiscării, acestea nu trebuie să fie de natură a duce la condamnarea inculpatului, nefiind necesară stabilirea exactă a tuturor împrejurărilor în care s-au petrecut infracțiunile în urma cărora au fost dobândite bunurile. Cu toate acestea, instanța va trebui să motiveze în concret motivele care au stat la baza formării convingerii că bunurile respective sunt rezultatul activității infracționale. În concluzie, considerăm că nu se poate vorbi despre o încălcare a prezumției de nevinovăție, în condițiile în care confiscarea extinsă nu se va putea dispune decât pe baza unui raționament complex în urma administrării probatoriului în mod contradictoriu care să creeze instanței convingerea că bunurile respective au fost dobândite ca urmare a unor fapte ilicite.

De altfel, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că instituirea unei reglementări de natura celei prevăzute de legiuitorul român în domeniul confiscării extinse nu este de natură a afecta prezumția de nevinovăție, prezumție care reprezintă o garanție fundamentală a dreptului la un proces echitabil. În Cauza *Phillips c. Marii Britanii* reclamantul, ce suferise anterior și alte condamnări pentru infracțiuni fără legătură cu drogurile, a fost condamnat la nouă ani de închisoare pentru trafic de stupefiante, făcând parte dintr-o rețea ce a importat o cantitate mare de rășină de canabis. Ulterior, s-a realizat o anchetă cu privire la resursele financiare ale reclamantului, în baza legii privind combaterea traficului de droguri, care autoriza instanțele să prezume că toate bunurile unui condamnat pentru trafic de droguri obținute în ultimii șase ani au fost obținute prin astfel de activități. Pe această bază s-a dispus confiscarea de la reclamant a sumei de 91.400 de lire sterline, iar în lipsa predării acestei sume, reclamantul urma să execute doi ani de închisoare suplimentari. Curtea a constatat că acea prezumție legală nu a fost folosită de către instanțele interne pentru a pronunța o condamnare a reclamantului, ci pentru a evalua valoarea bunurilor

obținute prin infracțiune și care trebuia supusă confiscării legale. Astfel, Curtea a considerat că, în ciuda valorii mari a sumei de bani confiscate și a posibilității de executare a încă doi ani de închisoare, aceasta nu constituie o altă condamnare pentru infracțiunea de trafic de droguri, ci doar aplicarea unei măsuri de siguranță suplimentare. Curtea a constatat că acest sistem era însoțit de mai multe garanții, în condițiile în care procedura era contradictorie, iar reclamantul putea să probeze cu documente proveniența licită a bunurilor și veniturilor sale. De aceea, Curtea a considerat că prevederile legii în discuție nu aduc atingere prezumției de nevinovăție a reclamantului, câtă vreme condamnarea sa nu s-a pronunțat pe baza prezumției legale, aceasta vizând doar stabilirea valorii bunurilor ce trebuie confiscate¹.

Și în Spania, Tribunalul Constituțional a concluzionat că prezumția de nevinovăție nu a fost încălcată de către instanțe în cazul în care acestea, odată cu condamnarea inculpatului pentru trafic de droguri, au dispus și confiscarea a 5 mașini și o motocicletă care-i aparțineau acestuia, în condițiile în care acesta nu avusese în ultimii 10 ani niciun loc de muncă, măsura neprivind în mod concret activitatea infracțională care a dus la condamnare².

Tot în sensul neîncălării dispoziției constituționale prevăzute de art. 23 alin. (11) din Constituție s-a exprimat și Curtea Constituțională în Decizia nr. 356 din 25 iunie 2014.

De asemenea, s-a opinat și că formularea potrivit căreia instanța va dispune confiscarea extinsă dacă are convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale este de natură a încălca prevederile art. 124 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora judecătorii se supun numai legii³. Considerăm însă că textul trebuie interpretat nu în sensul potrivit căruia confiscarea extinsă se va dispune de judecător pe baza convingerii sale personale (situație în care, evident, ar fi neconstituțional), ci instanța își va putea forma convingerea numai în baza examinării întregii situații de

¹ Cauza *Phillips c. Marii Britanii*, Hotărârea din 12 decembrie 2001, disponibilă pe www.ier.ro.

² Tribunalul Constituțional Spaniol, decizia nr. 220 din 3 iulie 2006 disponibilă pe <http://www.tribunalconstitucional.es/ES/JURISPRUDENCIA/Paginas/Sentencia.aspx?cod=15270>, *apud* Fl. Streteanu, *op. cit.*, p. 17.

³ M.A. Hotca, *op. cit.*